

Mariusz Matyka

*Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa - Państwowy Instytut Badawczy
w Puławach*

REGIONALNE ZRÓŻNICOWANIE PRODUKCJI OGRODNICZEJ
W POLSCE*

Wstęp

Regionalizacja rolnictwa polega na dostosowywaniu jego wewnętrznej struktury (produkcji roślinnej i zwierzęcej), intensywności oraz wydajności do istniejącego potencjału wytwórczego (przyrodniczego i społeczno-ekonomicznego) w regionie, tak aby uzyskana skala i efektywność produkcji rolniczej zapewniały najbardziej oczekiwany dochód (1). Ma to szczególne znaczenie w ogrodnictwie, gdzie wytwarza się ogromną liczbę towarów w różnych środowiskach – od naturalnego do specjalnie przeobrażonego przez człowieka. W każdym środowisku można stosować wiele technologii produkcji zależnie od wyposażenia w środki techniczne, skali produkcji, poziomu wiedzy producenta itp. Wszystkie te czynniki powodują dużą różnorodność technik wytwórczych stosowanych w produkcji ogrodniczej oraz jej zróżnicowanie regionalne (10).

Przemiany jakie zachodzą w ostatnim czasie w dystrybucji owoców i warzyw mają swoje podłoże w postępującej liberalizacji i globalizacji rynku oraz załamaniach o charakterze regionalnym w poszczególnych branżach. Nowe możliwości, ale i zagrożenia niesie dla producentów owoców i warzyw działająca w kanałach dystrybucji zwiększona konkurencja. Postępujący liberalizm gospodarki, w tym rynku ogrodniczego, przyczynia się do napływu na nasz rynek owoców i warzyw importowanych (7). Zmiany te, szczególnie w odniesieniu do omawianej gałęzi produkcji, mogą wskazywać na przybierające na sile zjawisko regionalizacji w skali globalnej. Jest to spowodowane głównie czynnikami klimatycznymi, ale również ekonomiczno-organizacyjnymi, takimi jak: bliskość dużych rynków zbytu, tania siła robocza, brak wymogów środowiskowych, szybszy i relatywnie tani transport itp.

Pomimo niewielkiego udziału w powierzchni UR dwa główne działy ogrodnictwa, sadownictwo i warzywnictwo, są dostawcami niezbędnych składników pożywienia zarówno dla dorosłych, jak i dzieci. Owoce i warzywa zawierają składniki odżywcze, bez których organizm ludzki nie może prawidłowo funkcjonować (3, 6). Natomiast

---

* Opracowanie wykonano w ramach zadania 2.1 w programie wieloletnim IUNG - PIB

dział ogrodnictwa zajmujący się produkcją roślin ozdobnych nie ma bezpośredniego wpływu na funkcje życiowe człowieka, ale jego produkty są źródłem doznań estetycznych, bez których trudno jest sobie wyobrazić funkcjonowanie rozwiniętych społeczeństw.

Celem opracowania było przedstawienie regionalnego zróżnicowania produkcji ogrodnictwa w Polsce.

Znaczenie produkcji ogrodnictwa

Podstawowe źródło informacji stanowiły dane statystyczne GUS, dotyczące produkcji warzyw i owoców. Część danych zaprezentowano graficznie z uwzględnieniem województw. Ze względu na zmienność w latach regionalne zróżnicowanie produkcji ogrodnictwa w Polsce analizowano na podstawie średnich z lat 2004–2007. W analizie uwzględniono również wpływ produkcji ogrodnictwa na saldo wymiany towarowej z zagranicą.

Owoce i warzywa uprawiane są na około 3,4% powierzchni użytków rolnych. Ich udział w globalnej wartości produkcji rolniczej w 2006 r. wynosił około 12,5%, a w towarowej produkcji rolniczej 13,4%. Udział owoców i warzyw w globalnej produkcji roślinnej wynosił w ostatnich latach około 20%. Zbiory owoców w Polsce w latach 2003–2006 wynosiły od 2,9 do 3,5 mln ton. Wyjątkowo małe zbiory, spowodowane falą wiosennych przymrozków, odnotowano w 2007 roku i wynosiły one niepełna 1,7 mln ton. Zbiory warzyw w Polsce w latach 2004–2007 wynosiły od 5,1 do 5,7 mln ton, z tego zbiory warzyw gruntowych stanowiły 4,4–5,0 mln ton, natomiast produkcja warzyw pod osłonami oscylowała w granicach 0,7 mln ton. Pod osłonami uprawiane są również kwiaty, pod które w 2006 r. przeznaczono 6 747,4 tys. m² szklarni i tuneli foliowych.

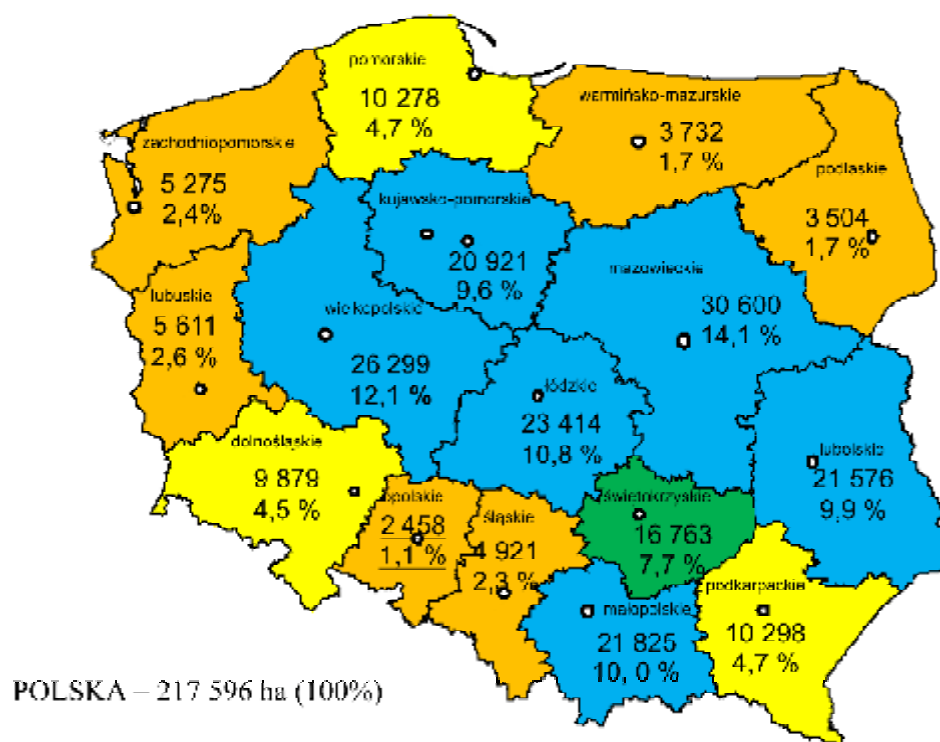
Bardzo duże jest także znaczenie produkcji ogrodnictwa w handlu zagranicznym produktami rolno-spożywczymi. Największy udział spośród produktów roślinnych w wartości eksportu ogółem mają owoce i ich przetwory. Wynosił on w latach 2006–2007 średnio 11,7%. Warzywa i ich przetwory mają 4,4% udział w wartości eksportu produktów rolno-spożywczych. Wartość produkcji ogrodnictwa, łącznie z grzybami i ich przetworami oraz roślinami ozdobnymi, w latach 2006–2007 stanowiła 19,7% ogólnej wartości eksportu i 37,7% wartości eksportu produktów roślinnych.

Polska jest jednym z liderów w produkcji owoców i warzyw, a w szczególności ich mrożonek. Zajmuje piąte miejsce w globalnej produkcji owoców i warzyw w rozszerzonej Wspólnocie (UE-25). Zbiory owoców w Polsce stanowiły średnio w latach 2003–2005 około 8% ogólnych zbiorów owoców w 27 krajach UE i około 12% produkcji owoców strefy umiarkowanej. Produkcja warzyw natomiast stanowiła średnio w latach 2004–2006 około 9% łącznych zbiorów w UE-27.

Zróżnicowanie regionalne w produkcji warzyw gruntowych

W latach 2004–2007 warzywa gruntowe uprawiano w Polsce średnio na powierzchni 217 596 ha, a zbiory wynosiły 4,8 mln ton. Największą powierzchnią uprawy warzyw charakteryzowały się w omawianym okresie województwa: mazowieckie, wielkopolskie, łódzkie, lubelskie, kujawsko-pomorskie i małopolskie (rys. 1). Na nieco mniejszej, ale również znaczącej powierzchni uprawiano warzywa w województwie świętokrzyskim. Do grupy województw o najmniejszej powierzchni uprawy warzyw należały: opolskie, śląskie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, zachodniopomorskie i lubuskie.

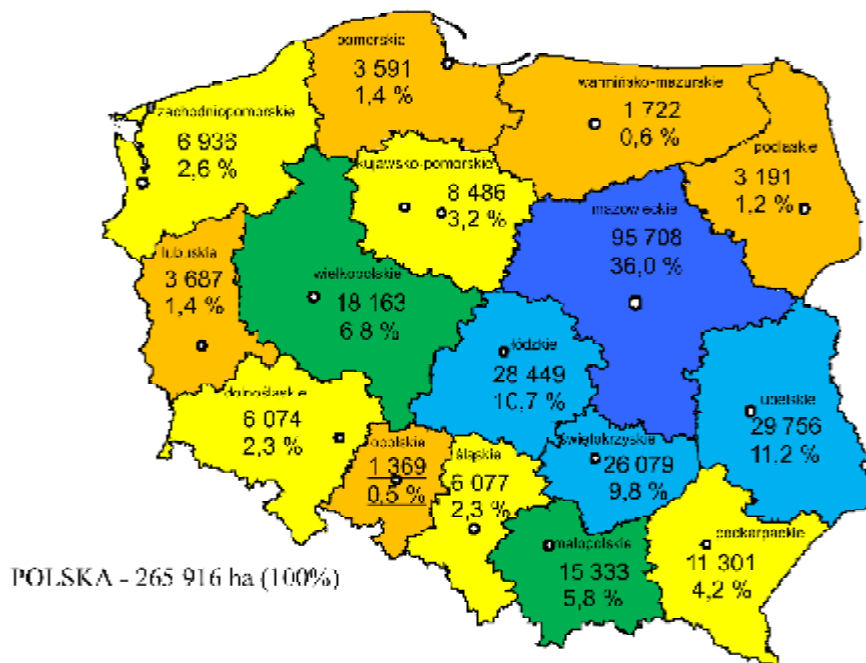
Podobnie jak w przypadku powierzchni przedstawia się regionalne zróżnicowanie zbiorów warzyw (rys. 2).

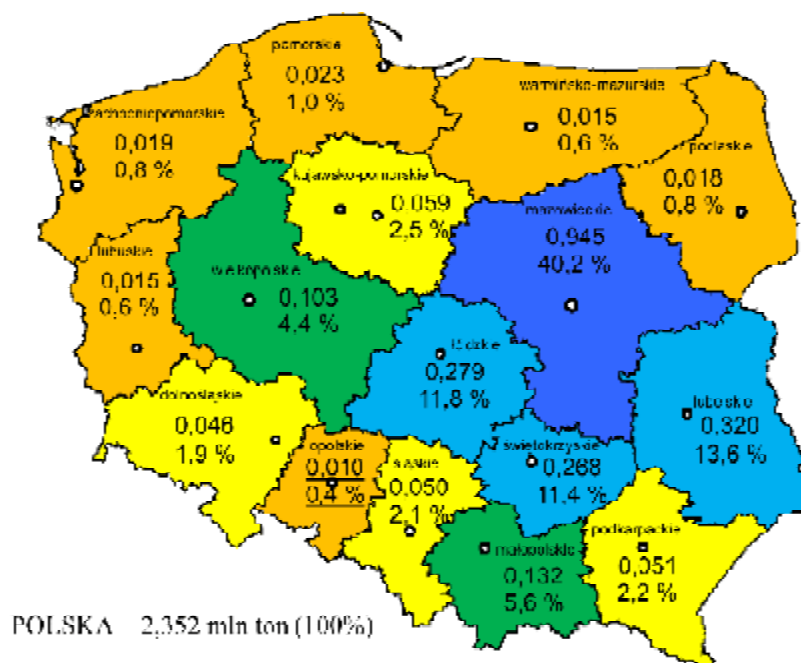
Rys. 1. Powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w ha według województw (średnia z lat 2004–2007)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rys. 3. Powierzchnia uprawy owoców z drzew w ha według województw (średnia z lat 2004–2007)
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Rys. 4. Zbiory owoców z drzew w mln ton według województw (średnia z lat 2004–2007)
 Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

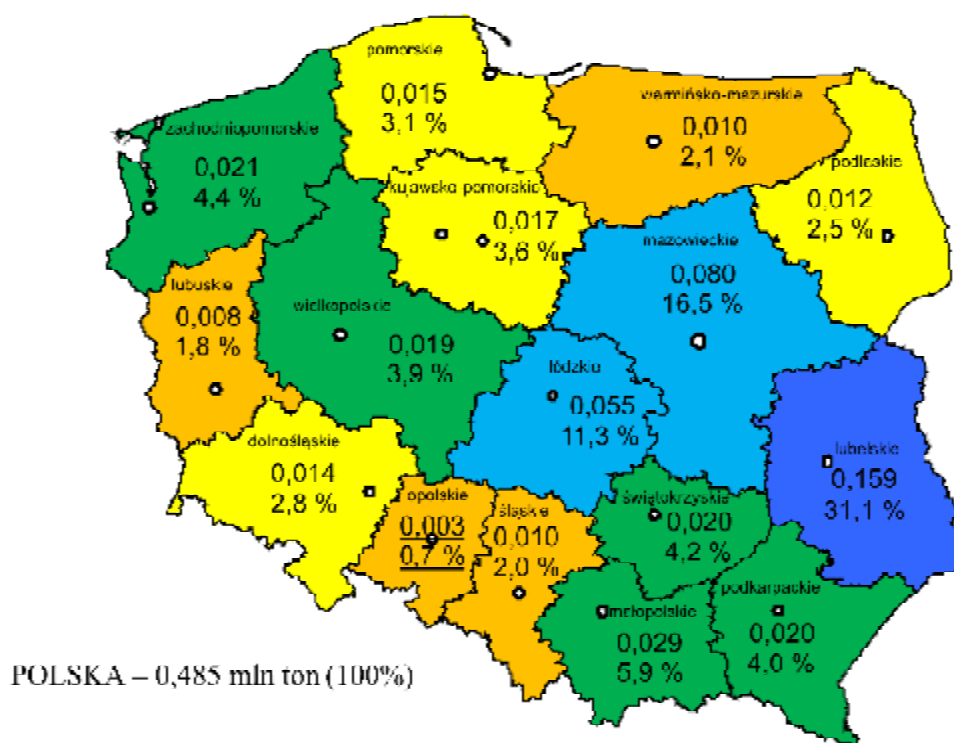
uprawiany był na powierzchni niespełna 3 tys. ha, a w roku 2007 na 19,5 tys. ha; z tego 45% zlokalizowane było w województwie zachodniopomorskim, gdzie zbiory stanowiły tylko 2%.

Zaprezentowany proces nie jest wynikiem zmian uwarunkowań ekonomiczno-organizacyjnych, a raczej wynika ze zorientowania właścicieli ziemskich i dzierżawców na zyski wynikające z realizacji pakietu PROW „Rolnictwo ekologiczne”.

Zróżnicowanie regionalne w produkcji owoców z krzewów i plantacji jagodowych

Uprawa krzewów i plantacji jagodowych jest wyraźnie zróżnicowana regionalnie. W skali kraju w latach 2004–2007 zbierano średnio 485 tys. ton tych owoców, z tego 31% w województwie lubelskim, które jest zdecydowanym liderem w tej gałęzi produkcji ogrodniczej.

Potwierdza to fakt, że w roku 2007 w województwie lubelskim zlokalizowane było odpowiednio 68 i 37% krajowej powierzchni uprawy malin i porzeczek.

Rys. 5. Zbiory owoców z krzewów i plantacji jagodowych w mln ton według województw (średnia z lat 2004–2007)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Uprawa malin jest jednym z lepszych przykładów obrazujących koncentrację i regionalne zróżnicowanie produkcji. O tak dużym udziale województwa lubelskiego w powierzchni uprawy tego gatunku zdecydowała głównie bardzo duża koncentracja produkcji na terenie powiatów opolskiego i kraśnickiego.

Znaczący udział w zbiorach owoców jagodowych mają również województwa łódzkie i mazowieckie (rys. 5). Najmniejszymi zbiorami charakteryzują się natomiast województwa: opolskie, śląskie, lubuskie i warmińsko-mazurskie.

Podsumowanie

Produkcja ogrodnicza pomimo niewielkiego udziału w powierzchni UR ma bardzo duże znaczenie w polskiej i unijnej gospodarce żywnościowej. W przypadku wielu płodów ogrodniczych Polska jest głównym lub liczącym się na arenie UE producentem.

Powierzchnia upraw ogrodniczych i produkcja charakteryzują się znacznym zróżnicowaniem regionalnym. Największa powierzchnia i zbiory upraw ogrodniczych zlokalizowane są w województwie mazowieckim, najmniejsza natomiast w województwach opolskim i warmińsko-mazurskim. Produkcja warzyw skupiona jest głównie w województwach: mazowieckim, lubelskim, łódzkim, wielkopolskim, kujawsko-pomorskim, świętokrzyskim i małopolskim. Produkcja owoców na największej powierzchni realizowana jest w województwach: mazowieckim, lubelskim, łódzkim i świętokrzyskim oraz na mniejszą skalę w małopolskim i wielkopolskim.

Tabela 1

Regionalne zróżnicowanie udziału warzyw i owoców w strukturze towarowej produkcji rolniczej

Lp.	Województwo	Towarowa produkcja rolnicza ogółem (zł · ha ⁻¹)	Produkcja roślinna (%)		
			razem	w tym	
				warzywa	owoce
1.	Dolnośląskie	2135	58,3	6,3	3,4
2.	Kujawsko-pomorskie	3244	36,6	7,1	3,1
3.	Lubelskie	2346	45,9	7,6	16,0
4.	Lubuskie	1873	34,8	7,7	3,7
5.	Łódzkie	3640	37,4	9,4	13,2
6.	Małopolskie	2765	39,2	20,8	8,0
7.	Mazowieckie	3338	40,6	8,2	17,8
8.	Opolskie	2590	47,3	3,5	1,0
9.	Podkarpackie	1645	29,1	11,1	5,4
10.	Podlaskie	2533	9,7	2,0	1,1
11.	Pomorskie	2115	50,4	7,7	3,1
12.	Śląskie	2590	33,6	10,3	3,9
13.	Świętokrzyskie	2726	48,4	16,2	18,0
14.	Warmińsko-mazurskie	2332	22,7	2,2	0,9
15.	Wielkopolskie	4213	24,1	4,4	1,6
16.	Zachodniopomorskie	1776	46,5	4,5	2,7
	POLSKA	2665	35,3	6,8	6,8

Źródło: Krasowicz i in., 2009 (2).

O znaczącym zróżnicowaniu produkcji ogrodniczej świadczy fakt, że 68% krajowej powierzchni uprawy malin zlokalizowane jest w województwie lubelskim. Istniejące zróżnicowanie uwidacznia się również w strukturze towarowej produkcji rolniczej (tab. 1).

Zaprezentowane zróżnicowanie regionalne powodowane jest wieloma czynnikami, do których zaliczyć można: małą powierzchnię gospodarstw, istniejące nadwyżki siły roboczej, lokalizację w pobliżu dużych ośrodków miejskich oraz przekazywanie wiedzy i tradycji uprawy danych gatunków.

Literatura

1. Heller J.: Teoretyczne podstawy regionalizacji rolnictwa. W: Regionalne zróżnicowanie produkcji rolniczej w Polsce. IUNG-PIB Puławy, Raporty - PIB, 2006, **3**: 7-17.
2. Krasowicz S., Stuczyński T., Doroszewski A.: Produkcja roślinna w Polsce na tle warunków przyrodniczych i ekonomiczno-organizacyjnych. Studia i Raporty IUNG-PIB, 2009, **14**: 27-54.
3. Lityński M., Nieć H.: Warzywnictwo. PWRiL Warszawa, 1982.
4. Nosecka B.: Ogólna informacja o branży. <http://www.agro-info.org.pl/index/?id=470e7a4f017a5476afb7eeb3f8b96f9b>
5. Nosecka B.: Produkcja owoców i warzyw – informacja dla producentów. <http://www.agro-info.org.pl/files/?id-plik=616>
6. Pięniżek Sz.: Sadownictwo. PWRiL Warszawa, 2000.
7. Piżło W.: Rynek owoców w Polsce i wybranych krajach Unii Europejskiej – ujęcie teoretyczne i empiryczne. SGGW Warszawa, 2001.
8. Produkcja upraw rolnych i ogrodniczych (lata 2003–2007). GUS Warszawa, 2004–2008.
9. Praca zbiorowa: Handel zagraniczny produktami rolno-spożywczymi – stan i perspektywy. IERiGŻ-PIB Warszawa, 2003–2007.
10. Praca zbiorowa: Ogrodnictwo w tabelach. PWRiL Warszawa, 1980.
11. Rolnictwo i gospodarka żywnościowa w Polsce. MRiRW Warszawa, 2007.
12. Użytkowanie gruntów, powierzchnia zasiewów i pogłowie zwierząt gospodarskich (lata 2003–2007). GUS Warszawa, 2004–2008.
13. Wyniki produkcji roślinnej (lata 2003–2007). GUS Warszawa, 2004–2008.

Adres do korespondencji:

dr Mariusz Matyka
IUNG - PIB
Zakład Systemów i Ekonomiki Produkcji Roślinnej
ul. Czartoryskich 8
24-100 Puławy
tel. (0 81) 886 34 21 w. 359
e-mail: mmatyka@iung.pulawy.pl